

УДК 330.526.33:005.93

Батьковець Г.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Львівська комерційна академія
Заяць Н.О.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та комерційної діяльності
Львівський інститут економіки і туризму

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ

Постановка проблеми. Економічні процеси, які відбуваються в торговельному секторі передбачають чітку структуризацію їх відповідно до бізнес-процесів, що ґрунтуються на визначенні причинно-наслідкових зв'язків. Структуризація цих зв'язків та ефективне управління ними неможливе без належного інформаційного поля, яке відображає взаємозв'язок статичних та динамічних показників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В міру заглиблення економічних реформ і кризового характеру процесів, що відбувалися в сфері економіки, все очевидніше проявлялася невідповідність інформаційного забезпечення комерційної діяльності відносно потреб, які формувалися ринковою економікою. Аналіз досліджень М.Я. Клепцова, В.Д. Кривова, А.В. Копошенко, С.М. Коновалова, В.І. Кушлина, В.С. Зав'ялова, М.І. Тихомирова та ін. по даній проблематиці показав, що роботи по покращенню інформаційного поля комерційних структур зосереджувались, в основному, на створенні технічних засобів, відповідних автоматизованих систем, призначених для обробки і передавання інформації. Разом з тим, в існуючій системі інформаційного забезпечення управління підприємств є серйозні недоліки:

- відсутність системного підходу при формуванні та використанні ІЗ;
- відсутність постійного інформаційного зв'язку лінійних керівників з керівниками структурних підрозділів;
- дублювання статистичних даних та відсутність інформаційних одиниць які б ідентифікували інформацію про господарську діяльність окремого підрозділу;
- недосконалість системи показників оцінки діяльності ТП;
- відсутність сучасної технічної бази для оперативної обробки фактичних даних та соціально-економічного моніторингу підприємств.

Постановка завдання. Основне завдання за окресленою проблемою полягає у визначенні моделі управління торговельним підприємством на основі побудови раціонального інформаційного забезпечення, яке дає можливість розуміння множини значень невизначених параметрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова ефективної системи інформаційного забезпечення діяльності торговельних підприємств і організацій передбачає необхідність вивчення та аналізу навколишньої інфраструктури, яка повинна забезпечувати вирішення наступних завдань:

- створення єдиного інформаційного фонду підприємства;
- організацію та проектування ефективного руху інформаційних потоків;
- виокремлення інформаційного забезпечення діяльності підрозділів;
- автоматизацію функціональних бізнес-процесів, оперативний контроль;
- оперативну обробку інформації, що надходить із зовнішнього середовища [4].

Реалізація завдань управління, що стоять перед торгівлею, розглядається через призму чотирьох бізнес-процесів притаманних роздрібній торгівлі:

1. Організації замовлення, поступлення товарних ресурсів.
2. Формування товарних запасів.
3. Реалізації.
4. Формування сегменту ринку обслуговування [1].

Розробки інформаційного забезпечення, як база прийняття управлінських рішень, потребує врахування ряду вимог. В першу чергу, параметри економічного розвитку, як нормативні показники обов'язково повинні мати вимірювання і конкретний зміст; повинні бути визначені рівні надійності виконання процедур бізнес-процесів; дотримання функціональної повноти раціональної інтеграції обробки інформації торговельних бізнес-процесів; визначення розмірів надлишку інформації, що дозволить отримувати багатоаспектні результати.

Відомо [2], що результати діяльності торговельного підприємства знаходяться у прямій залежності від раціональності організації руху потоків інформації. Через систему інформаційного

забезпечення управління проходить внутрішня інформація про фактичний стан об'єкта управління, а також зовнішня – тобто, здійснюється передавання інформації від джерела її виникнення до користувача, і навпаки.

Налагоджені комунікаційні зв'язки формують відповідні інформаційні потоки як на вході, так і на виході системи управління комерційною діяльністю. Але, при цьому, наявність великої кількості джерел отримання інформаційних одиниць ще не свідчить про повноту насиченості інформаційного поля підприємства, а сприяє формуванню, так званого, нерелевантного інформаційного простору. На нашу думку, формування інформаційного поля в контексті джерел виникнення інформаційних одиниць повинно відповідати таким вимогам як:

- регіональна спрямованість;
- можливість використання комунікаційних систем, які тісно пов'язані з ринком комерційної, торговельної інформації;
- проектування комплексності отримання інформації, що формується з різних компонент інфраструктури;
- можливість чіткого визначення границь інформаційного фонду.

Нами встановлено, що одним із найбільш прийнятних методів обстеження потоків інформації в комерційній діяльності виступає метод матричного моделювання, який дозволяє формалізувати процедури і операції по обробці матеріалів і аналізу існуючих потоків інформації. Інформаційна модель такого типу забезпечує [5]:

- відображення у наглядній формі процесу формування і руху показників і документів;
- відображення в уніфікованій формі всіх даних про діяльність кожного з підрозділів торговельного підприємства;
- можливість представлення в комплексній формі необхідних даних про діяльність зони обслуговування;
- визначення структури і функціонального наповнення підрозділів торговельного підприємства в умовах інтеграції обробки даних.

Матрична інформаційна модель будується у вигляді таблиці, в якій відображаються взаємозв'язки всіх підрозділів підприємства та його оточення, а також механізм формування нових даних в процесі функціонування торговельного підприємства. Завдяки цій моделі встановлюються потоки інформації підрозділів і підприємств в цілому, що дозволяє кількісно і якісно визначити її зовнішні і внутрішні характеристики [7].

При цьому, в якості базисного підходу до системно-структурного аналізу інформації торговельної діяльності автором Оксанич О.М встановлені такі положення [8]:

- основною інформаційною одиницею системи управління торговельним підприємством є показник;
- сукупність показників об'єднаних в заданій формі, формують повідомлення (документ);
- система вартісних і натуральних показників кількісно і якісно відображає торговельну діяльність підприємства.

Нами пропонується наступна послідовність системного аналізу інформаційних повідомлень (документів і показників):

- виявлення і класифікація документів і показників за функціями управління;
- встановлення параметрів потоків даних, режиму їх формування;
- формалізація функціональних задач і їх інформаційного забезпечення;
- встановлення обсягу надлишковості даних;
- визначення можливості синтезу множини елементів інформації;
- використання даних для конкретних схем прийняття рішень.

Зростання обсягів товарообороту на 1 тис.грн., як встановлено в процесі дослідження, викликає збільшення обсягу інформації при подальшому обробленні в середньому на 54 документостроки.

Таке зростання обсягів інформації, на наш погляд, обумовлено наступними причинами:

- неухильним зростанням роздрібного товарообороту торгівлі (за 2011 рік збільшився на 13.9%);
- збільшення обсягів інформації, що обробляється в торгівлі обумовлено не тільки кількісними, але і якісними змінами, в тому числі: значним розширенням асортименту і підвищенням якості товарів та торговельних послуг (що потребує більшого обсягу інформації для опису); удосконаленням існуючих і введенням нових форм торгівлі; підвищенням контролю за збереженням грошових і товарно-матеріальних цінностей;
- удосконаленням управління в торгівлі: автоматизацією управлінської праці, підвищенням наукового рівня і якості виконання функціональних завдань тощо.

Як відомо [3], існуюча система торговельної інформації в структурному відношенні складається з цілого ряду інформаційних сукупностей (потоків), обумовлених відповідними бізнес-процесами. При

цьому, кожна складова бізнес-процесів характеризується тільки для неї притаманним полем інформації, розподіленим різними співвідношеннями (при чому як внутрішньої, так і зовнішньої).

Найбільша кількість документів, які підлягають обробці, відносяться до I і II рівнів управління [6]. Ці дані свідчать про те, що функції управління за ієрархією зводяться, в основному, до контрольних, що зменшує загальні обсяги оброблення інформації. Як показали проведені нами дослідження документообігу, в торгівлі циркулює 16 тис.одиниць документів за рік. В загальній кількості документів проміжкові документи займають 35-40% на нижчих рівнях управління і 55-60% на вищих рівнях. Аналізуючи первинні документи, слід відмітити, що це, як правило, внутрішньосистемні документи, які слугують основою формування зведених звітів та вихідних відомостей. Біля половини (46%) загальної кількості документів є цифровими. Кількість документострок, що містяться в документах, перевищує 150 тис.

Встановлено, що в середньому нараховується 227 різновидів первинних супроводжуючих товарних документів. До виникнення великої кількості форм документів призвели як об'єктивні фактори – прискорений розвиток торговельної мережі і її спеціалізація, обсяги матеріального виробництва, укрупнення торговельних підприємств, так і суб'єктивні – рівень культури менеджменту на різних ієрархічних рівнях. Велика кількість форм документів і наявних в них показників спостерігається при формуванні статистичної і бухгалтерської звітності: тільки перелік форм статистичної звітності нараховує 230 найменувань різних документів, причому деякі з них нараховують декілька сотень позицій.

Положення формування прозорого інформаційного забезпечення ускладнюється і тим, що в управлінні торговельною діяльністю використовуються також і так звані „нерегламентовані” документи. Одержані нами результати дослідження свідчать, що найбільш висока питома вага таких документів використовується на першому рівні управління, де при виконанні управлінських функцій використовуються документи довільної форми. Аналіз таких документів нами наведений в табл. 1. Кожен з чотирьох потоків інформації, що супроводжують торговельний процес, містить визначений обсяг планової, статистичної і оперативної інформації.

Таблиця 1

Відношення між стандартними і нестандартними формами документів, що використовуються в управлінні роздрібною торгівлею

Рівні управління	Кількість всіх форм документів		Відсоток нестандартних
	стандартні	нестандартні	
I	32	136	77
II	25	100	75

Джерело: власна розробка авторів

Отже, чим більше і складніше торговельне підприємство, тим більша потреба в інформаційних одиницях, що відображають результати його діяльності. При цьому призначення показників залежить від місця їх використання в організаційній піраміді підприємства, що доводить необхідність локалізації інформаційних одиниць в межах організаційних рівнів.

Висновки з даного дослідження. Резюмуючи вищесказане, ми прийшли до наступних висновків:

(1) – по-перше, інформаційні поля бізнес-процесів торговельної діяльності складають значні обсяги, які за рівнями непропорційно зменшуються;

(2) – по-друге, коло інформаційних одиниць, що супроводжує окремі бізнес-процеси мають різну щільність, що свідчить про необхідність побудови багаторівневої інформаційної бази комерційної діяльності;

(3) – по-третє, інформаційний обмін зустрічними потоками інформації, в силу неоднорідності побудови інформаційних потоків за рівнями управління, вимагає наявності уніфікованих схем технологічної обробки документів;

(4) – по-четверте, великий обсяг надлишковості інформаційних одиниць призводить до зростання обсягів інформаційних полів, що свідчить про необхідність формування регламентованого переліку показників з подальшою їх рівневою агрегацією і компіляцією.

Формування інформаційного забезпечення управління комерційною діяльністю актуалізує не лише проблеми реалізації торговельних бізнес-процесів та операцій, але і саму методологію організації інформаційного поля торговельних підприємств.

Література

1. Ананьєв О.М. Інформація, інформаційні технології і комунікації в торговому менеджменті; концепція та методологічні положення / О.М. Ананьєв, Н.О. Макухіна // Вісник Львівської комерційної академії. Серія Економіка. – 2010. – Вип. 19. – С. 236-245.

2. Баловсяк Н.В. Використання інформаційних технологій (мережі Інтернет) для створення нових робочих місць і покращення економічної ситуації в регіоні (на прикладі м. Чернівці) / Н.В. Баловсяк, С.В. Баловсяк // Стратегічні пріоритети розвитку регіонів у системі економічної політики в Україні. – 2011. – Вип. 2. – С. 302-305.
3. Воронова Л. Проблеми інформаційного забезпечення діяльності банківської системи України / Л. Воронова // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 12. – С.45-49.
4. Геєць В. Складові політики економічного зростання / В. Геєць // Поглиблення ринкових реформ та стратегія економічного розвитку України до 2010 року: матеріали наук. конф. – К. : УкрІНТЕІ, 2009. – Т. 1. – Ч. II – С. 3-17.
5. Гордин В.В. Управление информационными ресурсами: 17-модульная программа для менеджеров. Модуль 17 «Управление развитием организации» / В.В. Гордин, И.К. Корнеев. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 432 с.
6. Жаворонкова Г.В. Вхідження України у всесвітню систему інформації: можливості і перспективи для АПК / Жаворонкова Г.В., Мазур Ю.П., Рибак С.М. // Прометей: регіональний збірник наук. праць з економіки. – Донецьк: Юго-Восток. – 2010. – Вип. 3. – С. 76-80.
7. Коломієць Г.С. Інформаційне забезпечення в стратегічному управлінні на підприємстві / Г.С. Коломієць, Г.В. Жаворонкова // Матеріали всеукр. наук. конф. – Донецьк: ДонНУ. – 2000. – Ч. 2. – С. 284-287.
8. Оксанич А.П. Інформаційні системи і технології маркетингу: навч. посібник / А.П. Оксанич, В.Р. Петренко, О.П. Костенко. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 320 с

УДК 330.338.24.021.8

Похилюк В.В.,
к.е.н., доц. кафедри економічної теорії
та прикладної економіки
ВНЗ Укоопспілки “Полтавський
університет економіки і торгівлі”

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЦІЛІСНОЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІКАХ

Постановка проблеми. Особливе значення при переході країн постсоціалістичного табору, в умовах слабкої інституціональної структури, до нових форм економічних відносин отримує цілеспрямована діяльність суб'єктів цих відносин із забезпечення економічної безпеки. Особливість та актуальність даної проблеми визначена необхідністю формування теоретичних положень, які розкривають роль інституціональних чинників в забезпеченні економічної безпеки. Мова йде про формування теоретичної бази, що дозволяють осмислити перехід до нових форм функціонування виробництва в основі якого лежать формальні і неформальні норми, які утворюють у своїй сукупності значну частину інституціонального середовища. Економічна система, що формується в Україні, як і в більшості пострадянських республік ХХІ століття, вимагає від усіх існуючих інститутів реальної оцінки функціонуючих у ринковому господарстві країни формальних і неформальних інституціональних норм, які створюють простір для розвитку виробництва забезпечення її економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суперечка у наукових колах навколо даної проблеми викликана різним відношенням до методів дослідження і проектування систем, та особливістю трансформації економічних систем. Перш за все, при проведенні дослідження варто взяти до уваги розроблені людьми формальні і неформальні норми і правила, які структурують взаємодію елементів системи.

Формальні і неформальні інституціональні норми завжди, знаходяться в їх єдності. Формальні і неформальні норми при формуванні посилюють, або послабляють одна одну, тобто настає зміна інституціональних структур.

Такі проблеми спонукають до глибокого обговорення в наукових колах процесів трансформації економічних систем, процесів інституціональних перетворень та дотримання належного рівня економічної безпеки [5].